

АКАДЕМІЯ ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНИХ ВІДНОСИН І ТУРИЗМУ

Л. А. Дітковська, В. В. Буяшенко, Ю. В. Оніщик

Академічні студії

Навчально-методичний посібник

Київ – 2019

УДК 378.14

Рекомендовано до друку Вченою радою
Академії праці, соціальних відносин і туризму
(протокол № 2 від 10 жовтня 2019 р.)

Рецензенти:

Семигіна Т. В., доктор політичних наук, проректор з наукової роботи, професор Академії праці, соціальних відносин і туризму

Литвин О. С., кандидат фізико-математичних наук, старший науковий співробітник, завідувач кафедри комп'ютерних наук і математики факультету інформаційних технологій та управління Київського університету імені Бориса Грінченка

Дітковська Л. А., Буяшенко В. В., Оніщик Ю. В. Академічні студії: навчально-методичний посібник. Київ : Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2019. 36 с.

ISBN 978-966-614-096-1

Навчально-методичний посібник містить теоретичний матеріал щодо принципів, фундаментальних цінностей, правових аспектів академічної доброчесності, запобігання академічного плагіату. Посібник охоплює основні складові курсу «Академічні студії» та включає плани лекційних і лабораторних занять; питання для перевірки знань; перелік рекомендованої літератури.

Для здобувачів вищої освіти, працівників закладів вищої освіти та усіх, хто цікавиться академічною доброчесністю.

ISBN 978-966-614-096-1

© Дітковська Л. А., Буяшенко В. В., Оніщик Ю. В., 2019
© АПСВТ, 2019

ЗМІСТ

I. ВСТУП.....	4
II. ПРОГРАМА КУРСУ «АКАДЕМІЧНІ СТУДІЇ».....	5
Анотація навчальної дисципліни.....	5
Результати навчання.....	5
Структура навчальної дисципліни.....	6
Зміст навчального матеріалу.....	6
Тема 1. Вища освіта сьогодні: будівництво стратегії власного життя.....	7
Тема 2. Принципи та фундаментальні цінності академічної доброчесності.....	10
Тема 3. Правові аспекти академічної доброчесності.....	17
Тема 4. Плагіат. Запобігання академічного плагіату.....	27
III. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	30
Питання для самоконтролю.....	30
IV. ФОРМИ КОНТРОЛЮ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	31
V. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА.....	32

I. ВСТУП

В оновленому Законі України «Про освіту» (2017 р.) визначено нові підходи розвитку освітньої галузі. Однією з новацій освітнього процесу можна вважати запровадження такого елемента системи забезпечення якості освіти як академічна доброчесність. Введення в освітянське законодавство правових основ формування інституту академічної доброчесності спрямоване на зміну ціннісних орієнтирів у сфері освіти [14].

З метою реалізації задекларованих законодавчих норм про академічну доброчесність у закладах вищої освіти прийняті Положення (Кодекси) про академічну доброчесність, проводиться роз'яснювальна робота щодо норм та правил академічного життя, введено навчальну дисципліну щодо академічної доброчесності, використовуються антиплагіатні програми для перевірки навчальних і наукових робіт, відбуваються науково-комунікативні заходи з питань академічної доброчесності тощо [5].

У 2018 р. в Академії праці, соціальних відносин і туризму розроблено Положення про академічну доброчесність [<https://www.socosvita.kiev.ua/sites/all/themes/apsv/pologenja.pdf>], яким передбачено запровадження курсу «Академічні студії».

Курс «Академічні студії» почав читатися у 2018-2019 навчальному році. Представлений посібник знайомить з принципами та фундаментальними цінностями академічної доброчесності, інформує про правові аспекти академічної доброчесності, репрезентує можливості запобігання академічного плагіату.

II. ПРОГРАМА КУРСУ «АКАДЕМІЧНІ СТУДІЇ»

Анотація навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Академічні студії» викладається здобувачам вищої освіти 1 курсу всіх форм навчання. Освітній рівень – I (бакалаврська програма).

Мета навчальної дисципліни: пропагування практичної цінності і важливості академічної доброчесності; формування нової академічної культури, що базуватиметься на принципах чесності, реального навчання, справедливості, довіри та взаємоповаги усіх учасників академічного процесу.

Завдання: впровадження принципів і правил академічної доброчесності.

Під час навчання *передбачається* розглянути низку питань, що нададуть можливість сформуванню академічної доброчесності здобувачів вищої освіти; запровадити принципи і правила академічної доброчесності.

Матеріал дисципліни структурований у один змістовий модуль: «Академічна доброчесність як складова освітнього процесу». У межах модуля розглядаються загальні відомості про академічну доброчесність та її важливість; загальні засади і принципи дотримання академічної доброчесності; відповідальність за порушення академічної доброчесності; заходи з попередження недотримання норм і правил академічної доброчесності; Положення про академічну доброчесність в АПСВТ; стратегії запобігання академічного плагіату.

Підсумкова перевірка знань здобувачів вищої освіти передбачена у вигляді диференційованого заліку.

Результати навчання

Вивчення навчальної дисципліни забезпечує внесок у формування таких компетентностей здобувачів вищої освіти, передбачених освітньою програмою підготовки бакалаврів:

Загальні компетентності:

- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;
- здатність бути критичним і самокритичним;
- здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів);
- здатність діяти соціально відповідально та свідомо;
- здатність до аналізу інтелектуальної власності, правової охорони об'єктів інтелектуальної власності та їх захисту в Україні та світі.

Очікувані результати навчання за дисципліною:

- розуміння практичної цінності і важливості академічної доброчесності;
- дотримання академічної доброчесності;
- взаємоповага між учасниками академічного процесу;

- самостійне виконання навчальних завдань;
- запобігання академічній нечесності.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	Всього	Лекції	Лабораторні роботи	Самостійна робота
1	2	3	4	5
Змістовий модуль 1. Академічна доброчесність як складова освітнього процесу				
Тема 1. Вища освіта сьогодні: будівництво стратегії власного життя	8	2		6
Тема 2. Принципи та фундаментальні цінності академічної доброчесності	8	2		6
Тема 3. Правові аспекти академічної доброчесності	7	2		5
Тема 4. Плагіат. Запобігання академічного плагіату	7		2	5
Усього годин	30	6	2	22

Зміст навчального матеріалу

Тема 1. Вища освіта сьогодні: будівництво стратегії власного життя

Поняття освіти в сучасному світі. Зміна статусу знань та освіти у інформаційному світі. Роль і функції освіти в сучасному світі. Вимоги до якості вищої освіти. Формальна та неформальна освіта. Розвиток дистанційної освіти. Освіта впродовж життя. Релевантність отриманих знань запитам ринку праці. Мотивація навчання у закладі вищої освіти. Вплив мотивації на якість навчальної діяльності здобувачів освіти. Стимули до навчання. Особливості мотивації навчальної діяльності здобувачів вищої освіти першого курсу. Технології формування нових знань. Висока мотивація як запорука доброчесної поведінки.

Тема 2. Принципи та фундаментальні цінності академічної доброчесності

Впровадження принципів академічної доброчесності в українських закладах вищої освіти. Проект сприяння академічній доброчесності в Україні (SAIUP). Що таке академічна доброчесність і чому вона важлива. Загальні засади і принципи дотримання академічної доброчесності. Академічна доброчесність в університеті: погляд і роль здобувачів вищої освіти. Етичні норми академічного середовища. Кодекс етики АПСВТ. Академічна доброчесність як дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти. Створення доброчесного

середовища в Академії. Компетентності із академічної доброчесності, що їх має набутти здобувач вищої освіти.

Тема 3. Правові аспекти академічної доброчесності

Порушення академічної доброчесності. Відповідальність за порушення академічної доброчесності. Стратегії запобігання академічної нечесності. Положення про академічну доброчесність в АПСВТ. Декларація про академічну доброчесність. Плагіат. Види плагіату. Норми законодавства про авторське право і суміжні права.

Тема 4. Плагіат. Запобігання академічного плагіату

Авторські права учасників освітнього процесу у закладах вищої освіти. Запобігання академічного плагіату як спосіб забезпечення якості університетської освіти. Програмні засоби виявлення плагіату.

Тема 1. Вища освіта сьогодні: будівництво стратегії власного життя

1. Навіщо сьогодні необхідно здобувати вищу освіту?
2. Яким чином у майбутньому можна використати диплом про вищу освіту?
3. Як вибудувати свою (особисту) життєву стратегію?

Закон України «Про вищу освіту» встановлює основні правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи вищої освіти, створює умови для посилення співпраці державних органів і бізнесу з закладами вищої освіти на принципах автономії закладів вищої освіти, поєднання освіти з наукою та виробництвом з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях [13].

Вища освіта – сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти [13, ст. 1].

Вища освіта – це високий рівень професійних знань, навичок і компетенцій; системне мислення; гнучкість, мобільність, креативність; широкий кругозір; знання етикету; відкритість до пізнання нового.

Світ знань – це світ об'ємних нових знань, які створюють можливості для того, щоб людина у майбутньому мала змогу краще влаштувати своє життя, країни – уникати криз або швидко їх долати, більш ефективно витрачаючи бюджетні та спонсорські гроші на освіту.

Компетентність – динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти [13, ст. 1].

Заклад вищої освіти – окремий вид установи, яка є юридичною особою приватного або публічного права, діє згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти, проводить наукову, науково-технічну, інноваційну та/або методичну діяльність, забезпечує організацію освітнього процесу і здобуття особами вищої освіти, післядипломної освіти з урахуванням їхніх покликань, інтересів і здібностей [13, ст. 1].

Здобувачі вищої освіти – особи, які навчаються у закладі вищої освіти на певному рівні вищої освіти з метою здобуття відповідного ступеня і кваліфікації [13, ст. 1].

Підготовка фахівців з вищою освітою здійснюється за відповідними освітніми чи науковими програмами на таких *рівнях вищої освіти*: початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти; перший (бакалаврський) рівень; другий (магістерський) рівень; третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень; науковий рівень [13, ст. 5].

Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система (ЄКТС) – система трансферу і накопичення кредитів, що використовується в Європейському просторі вищої освіти з метою надання, визнання, підтвердження кваліфікацій та освітніх компонентів і сприяє академічній мобільності здобувачів вищої освіти. Система ґрунтується на визначенні навчального навантаження здобувача вищої освіти, необхідного для досягнення визначених результатів навчання, та обліковується у кредитах ЄКТС [13, ст. 1].

Кредит Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (ЄКТС) – одиниця вимірювання обсягу навчального навантаження здобувача вищої освіти, необхідного для досягнення визначених (очікуваних) результатів навчання. *Обсяг одного кредиту ЄКТС* становить 30 годин. Навантаження одного навчального року за денною формою навчання становить, як правило, 60 кредитів ЄКТС [13].

Результати навчання – знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів [13, ст. 1].

Якість вищої освіти – відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом вищої освіти та/або договором про надання освітніх послуг [13, ст. 1].

«Положення про організацію освітнього процесу в Академії праці, соціальних відносин і туризму» затверджено Вченою радою АПСВТ 20.04.2017 р. та введено в дію 14.11.2017 р.

Навчання в Академії здійснюється за такими *формами*: денна; заочна (дистанційна) [11, п. 3].

Денна форма навчання є основною формою здобуття певного рівня вищої освіти з відривом від виробництва. Навчальний процес за денною формою навчання передбачає особистісний контакт науково-педагогічного працівника і здобувача вищої освіти, що забезпечує здобуття глибоких системних знань, стійких умінь. Здобувачі вищої освіти денної форми навчання зобов'язані відвідувати всі заняття згідно з розкладом занять та своєчасно виконувати навчальні завдання згідно з робочим (індивідуальним) навчальним планом та робочими програмами кредитних модулів. У встановленому законодавством порядку здобувачі вищої освіти денної форми навчання мають право на гарантовані державою: на проїзд у міському транспорті, поселення у гуртожитку, відстрочення військової служби тощо [11, п. 3].

Заочна (дистанційна) форма навчання – вид навчання, який поєднує в собі риси самонавчання і очного навчання. Характеризується етапністю. На першому етапі відбувається отримання бази знань і методики для самостійного засвоєння навчальної інформації та формування умінь (настановча сесія), на другому етапі особа, яка навчається за заочною формою, самостійно засвоює навчальний матеріал, виконує заплановані індивідуальні завдання, а на третьому – проводиться безпосередня перевірка результатів навчання (перевірка індивідуальних завдань, захист курсових робіт, складання екзаменів і заліків, державна атестація тощо). При цьому ці етапи віддалені один від одного за часом згідно з графіком освітнього процесу цієї форми навчання. Заочне навчання є формою здобуття певного рівня вищої освіти особами, які працюють або одночасно навчаються за іншою спеціальністю [11, п. 3].

Самостійна робота здобувача вищої освіти є основним засобом засвоєння навчального матеріалу у вільний від аудиторних занять час. Самостійна робота включає: опрацювання навчального матеріалу, підготовка до лекцій та інших видів навчальних занять, виконання індивідуальних завдань, підготовку кваліфікаційної роботи тощо [11, п. 6.2].

В умовах трансформації системи вищої освіти дотримання принципів академічної доброчесності виступає неодмінною умовою сталого розвитку закладів вищої освіти. Від того, наскільки ефективно функціонуватиме інститут

академічної доброчесності, залежить якість освіти, інноваційний розвиток освіти, самореалізація особистості, забезпечення потреб суспільства, держави та ринку праці, репутація закладів вищої освіти, рейтинг закладів вищої освіти, визнання дипломів закладів вищої освіти, конкурентоспроможність випускників закладів вищої освіти. Відтак академічна доброчесність має стати загальнообов'язковою нормою для здобувачів вищої освіти та спільноти закладів вищої освіти [9].

Аналіз вітчизняних та зарубіжних практик впровадження принципів академічної доброчесності в університетське середовище засвідчує, що такі поетапні дії АПСВТ як прийняття Кодексу етики, Положення про академічну доброчесність, введення обов'язкової навчальної дисципліни «Академічні студії» відповідають сучасними підходам до формування академічної доброчесності здобувачів вищої освіти, підносять загальну академічну культуру [5].

Тема 2. Принципи та фундаментальні цінності академічної доброчесності

1. Академічна культура та доброчесність як соціальний капітал сучасного університету.

2. Фундаментальні цінності академічної доброчесності.

3. Принципи академічної доброчесності.

4. Як зробити освіту доброчесною? Досвід практик академічної доброчесності університетів США.

5. Академічна доброчесність в АПСВТ.

1. Академічна культура та доброчесність як соціальний капітал сучасного університету

Нагальними питаннями для України є: підвищення якості вищої освіти, підвищення рейтингу українських закладів вищої освіти, визнання дипломів українських університетів на європейському та світовому рівнях, підвищення конкурентоспроможності випускників українських закладів вищої освіти.

Забезпечення якісної освіти та рівного доступу до неї впродовж усього життя поєднує декілька важливих векторів розвитку освіти – якість, справедливість, доступність, залучення та всебічне заохочення [19, с. 36].

Якісна зміна системи вищої освіти вимагає розроблення нових підходів до навчання та викладання, утвердження чесності та етичних цінностей в освітньому процесі і науковій діяльності, створення нових механізмів побудови комунікації у закладах вищої освіти, що сприятиме формуванню високої академічної культури, носіями якої будуть науково-педагогічні працівники та здобувачі освіти [20].

Доброчесність (integrity) визначена у словнику української мови як висока моральна чистота, чесність [Словник української мови: в 11 томах. Том 2, 1971. С. 326]; у словнику англійської мови – як неухильне дотримання суворих моральних або етичних норм [Словник англійської мови].

Доброчесність є важливою в усіх сферах життя [Вільям Тейлор, почесний професор політології, Оуктонський дворічний коледж Дес-Плейнс, штат Іллінойс].

Доброчесність – це не явище природи, воно не змінюється з часом та не залежить від пори року. Доброчесність – це внутрішній стан, і коли ви подивитесь на нього, ви побачите людину, яка не поводить себе не доброчесно за жодних обставин, і ніколи не буде [Джон Д.МакДональд].

Доброчесність в сучасному цивілізованому світі є тим наріжним каменем, який складає фундамент внутрішньої гармонії людини, стійкість її характеру та послідовність морального образу. Вища освіта через навчання і дослідження фактично скріплює цей фундамент елементами академічної доброчесності, які покликані виховувати інтелектуальну гідність і повагу до різноманіття думок та ідей, реалізуючи тим самим свою соціальну місію [35].

Академічна – належність того чи іншого суб'єкта чи предмету до школи чи університету, процесів навчання та мислення.

Академічна спільнота – усі особи, що беруть участь у здобуванні та обміні знаннями (викладачі, вчені, адміністрація та аспіранти, докторанти, студенти) [17, Ст. 1].

2. Фундаментальні цінності академічної доброчесності:

- чесність (honesty),
- довіра (trust),
- справедливість (fairness),
- повага (respect),
- відповідальність (responsibility),
- мужність (courage) [16].

Виховання *чесності* слід починати з себе, а вже потім добиватися її поширення серед всіх членів академічної спільноти, не допускаючи ніяких форм обману, брехні, шахрайства, крадіжки або інших форм нечесної поведінки, які негативно впливають на якість отриманих академічних ступенів [3].

Чесність у навчанні та викладанні є базовою умовою побудови довіри між усіма, причетними до освітнього процесу [3].

Довіра, яку взаємно поділяють всі члени академічної спільноти є основою для клімату роботи, який сприяє вільному обміну ідеями, творчості та індивідуальному розвитку [3].

Забезпечення *справедливості* у викладанні, оцінці освітніх досягнень студентів, наукових дослідженнях, кар'єрному просуванні персоналу, отриманні будь-яких нагород, відзнак, ступенів, повинно ґрунтуватися на законних, прозорих, справедливих, передбачуваних, послідовних і об'єктивних критеріях [3].

Вільний обмін ідеями і свобода висловлювань базуються на взаємній *повазі*, яку поділяють всі члени академічної спільноти, незалежно від їх положення в освітній та науковій ієрархії. Без такого обміну рівень академічної та наукової творчості падає [3].

Повага до власної думки починається з поваги до думок інших, а повага до власного тексту – з поваги до чужих.

Відповідальність повинні нести всі члени академічної спільноти, що дозволить забезпечити підзвітність, вільне вираження поглядів, супротив неправомірним діям [3].

Трансформація цінностей від розмов про них до відповідних дій, їхнє відстоювання в умовах тиску і труднощів потребує рішучості, цілеспрямованості і *мужності* (здатність чинити добродієсно всупереч страху чи тиску та вимагати від себе того ж, чого очікуєте отримати від інших) [35].

Ці постулати є основою чесного функціонування спільноти довіри, взаємоповаги та честі.

Академічна добродієсність – відданість академічної спільноти, навіть перед лицем труднощів, шести фундаментальним цінностям: чесності, довірі, справедливості, повазі, відповідальності й мужності [16].

Академічна добродієсність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [14, ст. 42].

3. Принципи академічної добродієсності

Десять принципів академічної добродієсності уперше опубліковані як стаття «Викладачі та академічна добродієсність» у виданні «Synthesis: Law and Policy in Higher Education», 1997 р., редактор Г. Павела.

1. Утверджувати важливість академічної добродієсності.

Заклади вищої освіти покликані бути поборниками істини. Члени професорсько-викладацького колективу мають забезпечувати необхідні умови, щоб справа відшукування та утвердження істини ґрунтувалася на певних ключових цінностях, які включають ретельність, коректність і чесність.

2. Плекати любов до навчання.

Відданість академічній доброчесності посилюється високими академічними стандартами. Більшість студентів якнайкраще розкривають свої таланти й здібності тоді, коли академічна робота вважається складною, актуальною, корисною та справедливою.

3. Ставитися до здобувачів вищої освіти як до самостійної особистості.

Викладачі мають ставитися до студентів як до самостійної особистості. Здобувачі вищої освіти відповідають взаємністю і поважають кращі якості своїх вчителів, у тому числі їхню відданість академічній доброчесності.

4. Створювати атмосферу довіри.

Більшість здобувачів вищої освіти є зрілими дорослими людьми, які цінують середовище, вільне від свавільних правил і тривіальних завдань, де довіра завойовується й надається.

5. Заохочувати відповідальність здобувачів вищої освіти за академічну доброчесність.

При належному спрямуванні здобувачам вищої освіти можна надавати значні повноваження у сфері сприяння та захисту найвищих стандартів академічної доброчесності. Здобувачі вищої освіти воліють працювати в спільнотах, де конкуренція є справедливою, чесність користується повагою, а нечесна поведінка карається. Вони розуміють, що одним із найбільших стимулів до академічної нечесності є відчуття того, що така поведінка є поширеною та не стримується.

6. Формулювати чіткі очікування для здобувачів вищої освіти.

Професори й викладачі є тими, хто несе найбільшу відповідальність за створення та розвиток освітнього середовища і досвіду. Вони повинні наперед чітко роз'яснити свої очікування стосовно чесності в академічній роботі, включаючи характер і межі співробітництва між здобувачами вищої освіти.

7. Розробляти справедливі та релевантні форми оцінювання.

Здобувачі вищої освіти очікують, що їхня академічна робота буде оцінюватися повно і справедливо. Викладачі мають використовувати (а також постійно критично переглядати й доопрацьовувати) такі форми оцінювання, які вимагають активного і творчого мислення та просувають навчальні можливості для здобувачів вищої освіти.

8. Обмежувати можливості для академічної нечесності.

Попередження є критично важливою стратегією захисту від академічної нечесності. Здобувачі вищої освіти не повинні мати спокуси або стимули до вчинення академічної нечесності через неоднозначні правила, невизначені чи нереалістичні стандарти співпраці, неналежне управління навчальним середовищем або слабку безпеку під час іспитів.

9. Кидати виклик академічній нечесності, коли такі випадки трапляються.

Здобувачі вищої освіти спостерігають за тим, як поведуться професори та викладачі, які цінності вони підтримують. Члени професорсько-викладацького колективу, які ігнорують випадки академічної нечесності або ставляться до цього як до дрібної прикраси, дають зрозуміти, що ключові цінності академічного життя, і загалом життя в суспільстві, не варті значних зусиль для їх дотримання.

10. Допомогати визначити та підтримувати загальноуніверситетські стандарти академічної доброчесності.

Випадки академічної нечесності, вчиненої окремими здобувачами вищої освіти, можуть траплятися в штучно визначених підрозділах факультетів та інститутів. І хоча викладачі мають бути первинними взірцями поведінки щодо академічної доброчесності, відповідальність за визначення, поширення та захист академічної доброчесності має бути справою всієї спільноти – не лише щодо виявлення неодноразових порушників і застосування послідовних належних правових процедур, але й щодо утвердження спільних цінностей, які роблять університети справжнім корисним ресурсом.

4. Як зробити освіту доброчесною? Досвід практик академічної доброчесності університетів США

➤ Академічна доброчесність – традиція університету США.

Метою дотримання правил академічної доброчесності є створення сприятливої атмосфери для навчання та рівних можливостей для отримання якісної освіти. Порушення правил академічної доброчесності в США розуміється як посягання на права інших членів університетської громади, а не порушення закону [30].

➤ Кодекси честі – стандарти поведінки академічної спільноти.

Академічний кодекс честі – це набір етичних правил, що окреслює основні позиції етично прийнятної поведінки у зазначеній академічній спільноті, санкції за порушення цих норм та механізми впливу на тих учасників освітнього процесу, які вдаються до різних форм нечесної поведінки. Академічний кодекс честі є важливим інструмент дотримання академічної доброчесності [30].

Термін «Кодекс честі» виник у 1736 р. у коледжі Вільяма та Мері, штат Вірджинія, США [29].

Термін «Обітниця честі» виник у 1842 р. в університеті Вірджинії із-за зростання різноманітних випадків порушення правил академічної спільноти студентами. Рада факультету ухвалила постанову брати зі студентів письмове засвідчення того, що вони зобов'язуються не списувати. Автор постанови викладач правознавства Г.Ст.Дж.Такер першим утілював свою ідею у 1842 р., запропонувавши студентам записати на початку своєї екзаменаційної роботи

Обітницю честі: «Я, цим засвідчую, що не отримав жодної допомоги під час складання цього іспиту від будь-яких джерел, ані усних, ані рукописних, ані друкованих, у наданні вищенаведених відповідей» [29].

Університети наприкінці XIX ст. почали переймати систему честі і приймати власні формулювання кодексу честі та обітниці честі.

Суд честі – незалежний орган розгляду порушень академічної доброчесності, який вирішує справи про порушення норм Кодексу честі. Список санкцій є достатньо широким, а найбільш суворими з них є відсторонення від занять на певний період (як правило, на семестр) та відрахування з університету. Покарання носить виховну мету, тобто здобувач вищої освіти має, передусім, зрозуміти негативні наслідки свого вчинку [30].

Перший суд честі відбувся у 1851 р. в університет Вірджинії. І лише через 9 років після впровадження обітниці, порушника було покарано виключенням, що можна вважати доказом дієвості цього методу.

Комітет честі – орган, що контролює дотримання кодексу і ухвалює рішення щодо порушників. Виник у 1912 р. в університеті штату Вірджинія як відгук на потребу контролю дотримання принципів честі університету. Зазвичай складається з представників різних категорій учасників освітнього процесу [29].

➤ Висока мотивація студента – запорука доброчесної поведінки.

Мотивація американського здобувача вищої освіти достатньо висока, оскільки: навчання студента безпосередньо пов'язане з його майбутнім працевлаштуванням; висока плата за навчання або одержання певних грантів на навчання стимулюють здобувача вищої освіти до отримання більш якісної освіти; студент самостійно формує індивідуальний план свого навчання, що фактично унеможлиблює вивчення тих дисциплін, які йому не цікаві [30].

➤ Формування навичок академічного письма – головний засіб подолання академічного плагіату.

Формування навичок академічного письма у США починається ще у школі. В університетах на 1 курсі викладаються дисципліни з основ академічного письма; діють спеціальні структурні підрозділи, що допомагають студентам оволодіти навичками академічного письма при написанні навчальних робіт [30].

Почувалися б ви впевнено й комфортно на мосту, спроектованому інженером, який списував і нечесно здобував оцінки в технічному університеті? Чи хотіли б ви щоб вас оперував лікар, який списував і нечесно здобував оцінки у медичному університеті? Чи довірили б ви складання вашої податкової звітності бухгалтеру, який на іспиті списував відповіді у свого сусіда?

Із-за плагіату посадові особи втрачають роботу, а вчені – наукове звання. У 2012 р. Будапештський університет позбавив звання доктора наук президента

Угорщини П. Шмітта, а у 2013 р. Дюссельдорфський університет позбавив наукового ступеня міністра освіти і наукових досліджень Німеччини А. Шаван.

В минулому академічне шахрайство у формі списування на іспитах, а сьогодні – корупція у державі [Наукова робота Teixeira, 2013].

М. Сарат, президент Університету Вандербільт, США сказав своїм студентам: «Сьогодні я проведу два іспити: один з тригонометрії, інший – на випробування вашої честі. Сподіваюсь, ви витримаєте обидва іспити, проте, якщо ви не витримаєте одного з них, нехай це буде тригонометрія, тому що у світі є багато чесних людей, які не знають тригонометрії, і лише нечесні люди ніколи не складуть іспит на чесність».

5. Академічна доброчесність в АПСВТ

Передумовою впровадження в АПСВТ принципів академічної доброчесності стало ухвалення у липні 2016 р. на засіданні Вченої ради АПСВТ Кодексу етики, покликаного систематизувати моральні орієнтири професійної діяльності, а також закріпити систему критеріїв оцінки етичних засад фахової поведінки і діяльності.

Положення про академічну доброчесність в АПСВТ було схвалено Вченою радою у квітні 2018 р. і введено у дію 1 вересня 2018 р. Документ визначає загальні засади дотримання академічної доброчесності; заходи з попередження недотримання правил академічної доброчесності та їх порушення; відповідальність за порушення академічної доброчесності; порядок виявлення та встановлення фактів такого порушення суб'єктами академічної доброчесності; організацію роботи Комісії з питань академічної доброчесності; права особи, стосовно якої порушено питання про порушення нею академічної доброчесності.

Суб'єкти академічної доброчесності: здобувачі вищої освіти (особи, які навчаються в АПСВТ на певному рівні вищої освіти з метою здобуття відповідного ступеня і кваліфікації); працівники АПСВТ (особи, які працюють в АПСВТ) [10, п. 2].

Працівники АПСВТ повинні бути *ознайомлені з Положенням* протягом місяця з моменту набрання його чинності, а новопризначені – з дня прийому на роботу. Здобувачі вищої освіти ознайомлюються з *Положенням* протягом місяця з дня зарахування до АПСВТ.

Всі суб'єкти академічної доброчесності повинні *знати і дотримуватися правил Положення*. Незнання цих правил не може слугувати виправданням щодо його порушення [10, п. 10].

Компетентності із академічної доброчесності, що їх має набути здобувач вищої освіти

Серед результатів навчання здобувача вищої освіти із академічної доброчесності виділимо здатність:

- ✓ діяти у професійних і навчальних ситуаціях із позицій академічної доброчесності та професійної етики;
- ✓ самостійно виконувати навчальні завдання;
- ✓ коректно покликатися на джерела інформації у разі запозичення ідей, тверджень, відомостей;
- ✓ усвідомлювати значущість норм академічної доброчесності, оцінювати приклади людської поведінки відповідно до цих;
- ✓ оцінювати приклади людської поведінки відповідно до норм академічної доброчесності;
- ✓ давати моральну оцінку власним вчинкам, співвідносити їх із моральними та професійними нормами та інші [15].

Заходи з попередження недотримання правил академічної доброчесності в АПСВТ:

1. інформування про необхідність дотримання правил академічної доброчесності;
2. розповсюдження серед здобувачів вищої освіти методичних матеріалів щодо належного оформлення посилань на використані у письмових роботах матеріали;
3. запровадження навчальної дисципліни з основ академічного письма та дослідницької роботи з вивченням вимог до написання письмових робіт та особливою увагою до принципів самостійності роботи над письмовими завданнями, коректного застосування інформації з інших джерел та недопущення плагіату, а також правил опису джерел та оформлення цитувань;
4. перевірка наукових, навчальних, методичних робіт на предмет академічної доброчесності [10, п. 4].

Тема 3. Правові аспекти академічної доброчесності

1. Порухення академічної доброчесності.
2. Відповідальність за порухення академічної доброчесності.
3. Порядок виявлення та встановлення фактів порухення академічної доброчесності.
4. Норми законодавства про авторське право і суміжні права.

1. Порухення академічної доброчесності

Порухенням академічної доброчесності вважається: академічний плагіат, академічне шахрайство, несанкціонована співпраця, пропонування чи отримання неправомірної винагороди (хабарництво), використання родинних або службових зв'язків для отримання певної оцінки, внесення до списку

авторів інших осіб, академічний саботаж, професорська нечесність, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, необ'єктивне оцінювання [14, п. 4 ст. 42].

Академічний плагіат – навмисне чи усвідомлене оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору (тексту або ідей) під іменем особи, яка не є автором цього твору, без належного оформлення посилань [14, ст. 42].

Плагіат характеризується такими п'ятьма кумулятивними ознаками: «коли певна особа (1) використовує слова, ідеї чи результати праці, (2) що належать іншому визначеному джерелу чи людині (3) без вказування посилання на джерело, з якого вона була запозичена (4) у ситуації, в якій правомірно очікується вказування авторства оригіналу (5) з метою отримати певну користь, пошану, вигоду, які не обов'язково мають бути грошового характеру» [10, п. 5].

Види академічного плагіату («А Top 10 List»):

CLON – дослівне копіювання чужої роботи;

CTRL-C – у письмовому фрагменті міститься значна частка тексту з одного джерела без жодних змін;

FIND-REPLACE – заміна ключових слів та фраз, але основний зміст джерела залишається незмінним;

REMIX – парафрази інших джерел, упорядкованих таким чином, щоб їх зміст виглядав цілним, «безшовним».

RECYCLE – значні запозичення з попередніх робіт самого автора без цитування, тобто «самоплагіат»;

HYBRID – досконале комбінування в одній роботі цитованих праць та скопійованих уривків без посилань;

MASHUP – мікс запозичених матеріалів з декількох джерел без відповідного цитування;

«40 ERROR» – письмові фрагменти з посиланнями на неіснуючу або неточну інформацію [10, п. 5].

Академічне шахрайство – така поведінка здобувачів вищої освіти, коли в ході виконання навчальних завдань вони використовують в корисливих цілях недозволені матеріали, інформацію чи інші допоміжні засоби [10, п. 5].

Академічне шахрайство включає: фальсифікацію (свідому зміну чи модифікацію вже наявних даних) або фабрикацію інформації, наукових результатів та наступне використання їх в академічній роботі на підтримку положень автора наукової праці; підробку підписів в офіційних документах (залікових книжках, актах, звітах, угодах тощо); використання під час контрольних заходів заборонених допоміжних матеріалів або технічних засобів (шпаргалки, мікронавушники, телефони, планшети тощо); посилання на

джерела, які не використовувалися в роботі; списування (реплікація) при складанні будь-якого виду підсумкового або поточного контролю (шпаргалки, заглядання у роботу сусіда під час іспиту тощо); проходження процедур контролю знань підставними особами; здавання або репрезентація різними особами робіт з однаковим змістом як результату навчальної чи наукової діяльності; колективна співпраця між здобувачами вищої світи заради отримання спільної для всіх вигоди; вчинення дій, направлених на попереднє та незаконне ознайомлення зі змістом екзаменаційних білетів [10, п. 5].

Несанкціонована співпраця включає: надання допомоги для здійснення акту академічної нечесності – навмисна чи усвідомлена допомога або спроба допомоги іншому вчинити акт академічної нечесності; придбання в інших осіб чи організацій з наступним поданням як власних результатів навчальної та наукової діяльності (звітів, рефератів, контрольних, розрахункових, курсових, дипломних та магістерських робіт, есе, статей, монографій, навчальних посібників тощо) [10, п. 5].

Внесення до списку авторів статей, монографій, підручників тощо осіб, які не брали участі в отриманні наукових результатів [10, п. 5].

Хабарництво – пропонування чи отримання неправомірної винагороди при оцінюванні результатів успішності, виконання навчальних чи дослідницьких завдань [10, п. 5].

Використання родинних або службових зв'язків для отримання позитивної або вищої оцінки при складанні будь-якого виду підсумкового контролю або переваг у роботі [10, п. 5].

Академічний саботаж – вчинення дослідником таких дій, які дають йому можливість отримати нелегітимну академічну вигоду, чи зменшити таку для інших членів академічної групи чи спільноти (наприклад, шляхом затягування процесу рецензування роботи автора для використання результатів у власних цілях, знищення певних даних відносно інших дослідників-конкурентів) [10, п. 5].

Професорська нечесність – зловживання окремими представниками професорсько-викладацького складу своїми службовими обов'язками з метою примусу і тиску на колег чи студентів [10, п. 5].

Самоплагіат – оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів [10, п. 5].

Фабрикація – вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі або наукових дослідженнях [10, п. 5].

Фальсифікація – свідомо зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень [10, п. 5].

Списування – виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання [10, п. 5].

Обман – надання завідомо неправдивої інформації щодо власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування [10, п. 5].

Необ'єктивне оцінювання – свідоме завищення або заниження оцінки результатів навчання здобувачів освіти [10, п. 5].

2. Відповідальність за порушення академічної доброчесності

Дотримання академічної доброчесності науково-педагогічними працівниками передбачає посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну діяльність; контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти; об'єктивне оцінювання результатів навчання [14, п.2, ст. 42].

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання; посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації [14, п. 2, ст. 42].

За порушення академічної доброчесності працівники АПСВТ можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності: відмова у присудженні наукового ступеня чи присвоєнні вченого звання; позбавлення присудженого наукового (освітньо-творчого) ступеня чи присвоєного вченого звання; відмова в присвоєнні або позбавлення присвоєного педагогічного звання, кваліфікаційної категорії; позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів чи займати визначені законом посади; звільнення з АПСВТ [10, п. 6].

За порушення академічної доброчесності здобувачі вищої освіти можуть бути притягнені до такої академічної відповідальності: повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо); повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми; позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати навчання; відрахування із АПСВТ [10, п. 6].

За дії (бездіяльність), що визнані Положенням порушенням академічної доброчесності, суб'єкти академічної доброчесності можуть бути притягнуті до інших видів відповідальності з підстав та в порядку, визначених законом [10, п. 6].

Замовчування або покривання дій, які можуть бути витлумачені як академічна недоброчесність, само по собі вже є *проявом академічної недоброчесності*.

3. Порядок виявлення та встановлення фактів порушення академічної доброчесності

Факти порушення академічної доброчесності виявляються та встановлюються шляхом проведення перевірки. Такій перевірці підлягають: навчальні та наукові роботи здобувачів вищої освіти; навчальні, методичні та наукові роботи працівників АПСВТ; рукописи статей, тези доповідей, які надходять до редакції Вісника АПСВТ або оргкомітетів науково-комунікативних заходів АПСВТ. *Організацію перевірки* навчальних, методичних, наукових *робіт суб'єктів академічної доброчесності* здійснюють завідувачі кафедри [10, п. 7].

Перевірку навчальних та наукових робіт здобувачів вищої освіти здійснює викладач або керівник наукової роботи на етапі загальної перевірки роботи. Ці особи при виявленні факту порушення академічної доброчесності надають мотивовані висновки для розгляду роботи на засіданні кафедри. Викладач, оцінюючи письмову роботу здобувача вищої освіти і зафіксувавши наявність факту порушення академічної доброчесності, зобов'язаний не зарахувати цю роботу, оцінивши її в «0» (нуль) балів, та письмово проінформувати протягом трьох робочих днів про виявлений факт порушення академічної доброчесності декана факультету, на якому навчається здобувач вищої освіти, та завідувача кафедри, на якій викладається цей курс, а також ставить до відома Раду здобувачів вищої освіти. Наукові роботи, в яких виявлено ознаки порушення академічної доброчесності, не допускаються до захисту [10, п. 7].

Здобувач вищої освіти, який не згоден з рішенням викладача щодо встановлення факту порушення академічної доброчесності та не зарахування відповідної письмової роботи, має право протягом трьох робочих днів звернутися до завідувача кафедри, на якій викладається цей курс, для перевірки наявності чи відсутності факту порушення академічної доброчесності [10, п. 7].

Здобувач вищої освіти подає завідувачу кафедри заяву з проханням про перевірку наявності чи відсутності факту порушення академічної доброчесності в своїй письмовій роботі. Заява має містити коротке письмове повідомлення суті справи, контактну інформацію, підпис заявника та дату подання. До тексту заяви додається копія роботи, яка розглядається. У разі відсутності цих

документів заява до розгляду не приймається. Протягом трьох робочих днів після отримання заяви завідувач кафедри призначає експерта (з числа викладачів кафедри) для перевірки матеріалів щодо встановлення факту порушення академічної доброчесності. Строк перевірки становить не більше п'яти днів з моменту одержання доручення експертом [10, п. 7].

На експерта покладається обов'язок зібрати та дослідити необхідні матеріали для проведення перевірки, та у разі необхідності, заслухати пояснення здобувача вищої освіти, робота якого перевіряється, та викладача, який зафіксував факт порушення академічної доброчесності. Експерт інформує завідувача кафедри про результати перевірки щодо наявності чи відсутності достатніх підстав для встановлення факту порушення академічної доброчесності [10, п. 7].

Завідувач кафедри на підставі висновку експерта ухвалює остаточне рішення про наявність чи відсутність факту порушення академічної доброчесності в роботі та доводить його до відома здобувача вищої освіти (в письмовій або усній формі), а також Раду здобувачів вищої освіти. Завідувач кафедри, на якій виконувалась робота, передає декану відповідного факультету подання щодо застосування заходів впливу на здобувача вищої освіти, в роботі якого встановлено факт порушення академічної доброчесності [10, п. 7].

Перевірку навчальних, методичних та наукових робіт працівників АПСВТ, дисертаційних досліджень здобувачів вищої освіти, за відповідним дорученням здійснюють відповідальні особи з числа висококваліфікованих працівників кафедр, що призначаються завідувачем кафедри (в окремих випадках можуть утворюватися спеціальні експертні комісії). Вищезазначені особи визначають унікальність кожної представленої роботи та надають висновки у роздрукованому вигляді для подальшого розгляду на засіданнях кафедри [10, п. 7].

Перевірку рукописів статей, які надходять до редакції Вісника АПСВТ, за відповідним дорученням здійснюють відповідальні особи з числа членів редакційної колегії, що призначаються головним редактором. Відповідальні особи при виявленні факту порушення академічної доброчесності надають мотивовані висновки. У такому разі стаття може бути відхилена чи повернута авторові на доопрацювання. Перевірку тез доповідей, які надходять до оргкомітетів науково-комунікативних заходів АПСВТ, за відповідним дорученням здійснюють відповідальні особи з числа членів оргкомітету, що призначаються особою, яка організовує відповідний захід [10, п. 7].

Відповідальні особи при виявленні факту порушення академічної доброчесності надають мотивовані висновки. У такому разі тези доповіді можуть бути відхилені чи повернуті авторові на доопрацювання [10, п. 7].

Остаточне рішення щодо наявності у роботі факту порушення академічної доброчесності за мотивованими висновками приймається кафедрами, редколегією Вісника АПСВТ, оргкомітетами науково-комунікативних заходів АПСВТ на своїх засіданнях. При прийнятті рішення враховується специфіка роботи, вид роботи та її унікальність. Результати перевірки оформлюються протоколом (засідання кафедри, спеціально утвореної експертної комісії, редакційної колегії журналу, оргкомітету науково-комунікативного заходу) у вигляді рішення щодо дозволу до опублікування матеріалів, допуску до захисту, відправку матеріалів на доопрацювання або відхилення без права подальшого розгляду [10, п. 7].

У разі незгоди з результатами перевірки автор роботи, що перевірялася, має право на апеляцію. Апеляція подається особисто автором на ім'я ректора АПСВТ у триденний термін після оголошення результатів перевірки. У разі надходження апеляції, за наказом ректора АПСВТ створюється комісія для розгляду апеляції. Апеляція розглядається апеляційною комісією у тижневий термін з наступного дня після виходу наказу ректора АПСВТ про створення апеляційної комісії, якщо інший термін не зазначено в наказі. Висновки апеляційної комісії оформлюються протоколом [10, п. 7].

Права особи, стосовно якої порушено питання про порушення нею академічної доброчесності

Кожна особа, стосовно якої порушено питання про порушення нею академічної доброчесності, має такі права: ознайомлюватися з усіма матеріалами перевірки щодо встановлення факту порушення академічної доброчесності, подавати до них зауваження; особисто або через представника надавати усні та письмові пояснення або відмовитися від надання будь-яких пояснень, брати участь у дослідженні доказів порушення академічної доброчесності; знати про дату, час і місце та бути присутньою під час розгляду питання про встановлення факту порушення академічної доброчесності та притягнення її до академічної відповідальності; оскаржити рішення про притягнення до академічної відповідальності до органу, уповноваженого розглядати апеляції, або до суду [10, п. 9].

4. Норми законодавства про авторське право і суміжні права

Право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений цим Кодексом та іншим законом [18, ст. 418].

Право інтелектуальної власності становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності [18, ст. 418].

Право інтелектуальної власності є непорушним. Ніхто не може бути позбавлений права інтелектуальної власності чи обмежений у його здійсненні, крім випадків, передбачених законом [18, ст. 418].

До *об'єктів права інтелектуальної власності*, зокрема, належать: літературні та художні твори; комп'ютерні програми; компіляції даних (бази даних); виконання; фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компонування (топографії) інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення; комерційні таємниці [18, ст. 420].

Суб'єктами права інтелектуальної власності є: творець (творці) об'єкта права інтелектуальної власності (автор, виконавець, винахідник тощо) та інші особи, яким та інші особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності [18, ст. 421].

Автор – фізична особа, яка своєю творчою працею створила твір [12, ст. 1].

Суб'єктами авторського права є автори творів, їх спадкоємці та особи, яким автори чи їх спадкоємці передали свої авторські майнові права [18, ст. 435].

Об'єктами авторського права є твори у галузі науки, літератури і мистецтва, а саме: 1) літературні письмові твори белетристичного, публіцистичного, наукового, технічного або іншого характеру (книги, брошури, статті тощо); 2) виступи, лекції, промови, проповіді та інші усні твори; 3) комп'ютерні програми; 4) бази даних; 5) музичні твори з текстом і без тексту; 6) драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні та інші твори, створені для сценічного показу, та їх постановки; 7) аудіовізуальні твори; 8) твори образотворчого мистецтва; 9) твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва; 10) фотографічні твори, у тому числі твори, виконані способами, подібними до фотографії; 11) твори ужиткового мистецтва, у тому числі твори декоративного ткацтва, кераміки, різьблення, ливарства, з художнього скла, ювелірні вироби тощо; 12) ілюстрації, карти, плани, креслення, ескізи, пластичні твори, що стосуються географії, геології, топографії, техніки, архітектури та інших сфер діяльності; 13) сценічні обробки творів, зазначених у пункті 1 цієї частини, і обробки фольклору, придатні для сценічного показу; 14) похідні твори; 15) збірники творів, збірники обробок фольклору, енциклопедії та антології, збірники звичайних даних, інші складені твори за умови, що вони є результатом творчої праці за добором, координацією або упорядкуванням змісту без порушення авторських прав на твори, що входять до них як складові частини; 16) тексти перекладів для дублювання,

озвучення, субтитрування українською та іншими мовами іноземних аудіовізуальних творів; 17) інші твори [12, ст. 8].

Первинним суб'єктом, якому належить авторське право, є автор твору. За відсутності доказів іншого автором твору вважається особа, зазначена як автор на оригіналі або примірнику твору (презумпція авторства). Авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення. Для виникнення і здійснення авторського права не вимагається реєстрація твору чи будь-яке інше спеціальне його оформлення, а також виконання будь-яких інших формальностей [12, ст. 11].

Співавторами є особи, спільною творчою працею яких створено твір [12, ст. 13].

Авторське право на твір, створений у співавторстві, належить всім співавторам незалежно від того, чи утворює такий твір одне нерозривне ціле або складається із частин, кожна з яких має самостійне значення [12, ст. 13].

Без згоди автора (чи іншої особи, яка має авторське право), але з обов'язковим зазначенням імені автора і джерела запозичення, допускається:

1) використання цитат (коротких уривків) з опублікованих творів в обсязі, виправданому поставленою метою, в тому числі цитування статей з газет і журналів у формі оглядів преси, якщо воно зумовлено критичним, полемічним, науковим або інформаційним характером твору, до якого цитати включаються; вільне використання цитат у формі коротких уривків з виступів і творів, включених до фонограми (відеограми) або програми мовлення;

2) використання літературних і художніх творів в обсязі, виправданому поставленою метою, як ілюстрацій у виданнях, передачах мовлення, звукозаписах чи відеозаписах навчального характеру;

3) відтворення у пресі, публічне виконання чи публічне сповіщення попередньо опублікованих у газетах або журналах статей з поточних економічних, політичних, релігійних та соціальних питань чи публічно сповіщених творів такого ж самого характеру у випадках, коли право на таке відтворення, публічне сповіщення або інше публічне повідомлення спеціально не заборонено автором;

4) відтворення з метою висвітлення поточних подій засобами фотографії або кінематографії, публічне сповіщення або інше публічне повідомлення творів, побачених або почутих під час перебігу таких подій, в обсязі, виправданому інформаційною метою;

5) відтворення у каталогах творів, виставлених на доступних публіці виставках, аукціонах, ярмарках або у колекціях для висвітлення зазначених заходів, без використання цих каталогів у комерційних цілях;

б) видання та відтворення випущених у світ творів рельєфно-крапковим шрифтом для сліпих та аудіотворів (аудіодокументів, аудіокниг) з нанесенням спеціального цифрового формату для сліпих, осіб з порушеннями зору та осіб з дислексією, розмітки для зручної навігації з метою розповсюдження між особами з інвалідністю по зору та осіб з дислексією, а також поповнення бібліотечних фондів спеціалізованих бібліотек, бібліотек навчальних закладів та центрів реабілітації для осіб з інвалідністю і дітей з інвалідністю по зору, громадських організацій сліпих, підприємств, установ, організацій, де працюють особи з інвалідністю по зору, крім випадків прямого чи опосередкованого використання цих творів з комерційною метою;

7) відтворення творів для судового і адміністративного провадження в обсязі, виправданому цією метою;

8) публічне виконання музичних творів під час офіційних і релігійних церемоній, а також похоронів в обсязі, виправданому характером таких церемоній;

9) відтворення з інформаційною метою у газетах та інших періодичних виданнях, передача в ефір або інше публічне сповіщення публічно виголошених промов, звернень, доповідей та інших подібних творів у обсязі, виправданому поставленою метою;

9⁻¹) використання правомірно оприлюднених літературних, художніх, музичних та інших творів для створення на їх основі іншого твору в жанрі літературної, музичної або іншої пародії, попури або карикатури;

10) відтворення твору в цілях і за умов, передбачених статтями 22-25 Закону «Про авторське право і суміжні права»;

11) адаптація існуючих і створюваних аудіовізуальних творів для сліпих, осіб з порушеннями зору та осіб з дислексією шляхом застосування аудіодискрипції (тифлокоментування).

Цей перелік вільного використання творів є вичерпним [12, ст. 21].

Авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення і починає діяти від дня створення твору. Авторське право діє протягом усього життя автора і 70 років після його смерті, крім випадків, передбачених цією статтею. Для творів, оприлюднених анонімно або під псевдонімом, строк дії авторського права закінчується через 70 років після того, як твір було оприлюднено. Якщо взятий автором псевдонім не викликає сумніву щодо особи автора або якщо авторство твору, оприлюдненого анонімно або під псевдонімом, розкривається не пізніше ніж через 70 років після. Авторське право на твори, створені у співавторстві, діє протягом життя співавторів і 70 років після смерті останнього співавтора [12, ст. 28].

У разі, коли весь твір публікується (оприлюднюється) не водночас, а послідовно у часі томами, частинами, випусками, серіями тощо, строк дії авторського права визначається окремо для кожної опублікованої (оприлюдненої) частини твору [12].

Авторське право на твори помертвих реабілітованих авторів діє протягом 70 років після їх реабілітації [12, ст. 28].

Авторське право на твір, вперше опублікований протягом 30 років після смерті автора, діє протягом 70 років від дати його правомірного опублікування [12, ст. 28].

Будь-яка особа, яка після закінчення строку охорони авторського права по відношенню до неоприлюдненого твору вперше його оприлюднює, користується захистом, що є рівноцінним захисту майнових прав автора. Строк охорони цих прав становить 25 років від часу, коли твір був вперше оприлюднений [12, ст. 28].

Строк дії авторського права після смерті автора починається від дня смерті автора чи з дня настання подій, передбачених у зазначених частинах, але відліковуються з 1 січня року, наступного за роком смерті чи роком, в якому відбулася зазначена подія [12, ст. 28].

Об'єктами суміжних прав, незалежно від призначення, змісту, оцінки, способу і форми вираження, є: а) виконання літературних, драматичних, музичних, музично-драматичних, хореографічних, фольклорних та інших творів; б) фонограми, відеограми; в) передачі (програми) організацій мовлення [12, ст. 35].

Суб'єктами суміжних прав є: а) виконавці творів, їх спадкоємці та особи, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо виконань; б) виробники фонограм, їх спадкоємці (правонаступники) та особи, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо фонограм; в) виробники відеограм, їх спадкоємці (правонаступники) та особи, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо відеограм; г) організації мовлення та їх правонаступники [12, ст. 36].

Тема 4. Плагіат. Запобігання академічного плагіату

1. Дії, що характеризують процес плагіату.
2. Як уникнути плагіату.
3. Програмні засоби виявлення плагіату.

Забезпечення академічної доброчесності стало щоденною турботою освітян та науковців в Україні та у всьому світі відносно недавно. Глобальна мережа Інтернет, сучасні інформаційні технології не лише суттєво збагатили наше життя, відкрили фантастичні можливості професійних та соціальних

комунікацій, але й принесли проблему зловживання доступом, маніпуляції, перекручення та привласнення інформації. Одним з найнебезпечніших наслідків цього став феномен плагіату, який почав швидко проникати у наукові середовища найповажніших освітніх та наукових інституцій. Різноманітні прояви академічної нечесності здатні не лише згубно впливати на якість освіти, але й деформувати свідомість нових поколінь здобувачів освіти та дослідників [2].

Дії, що характеризують процес плагіату:

- видавання чужої роботи за власну;
- копіювання слів або ідей іншої особи без посилання на її праці;
- умисне опущення посилання зі списку джерел;
- надання невірних даних про джерело;
- зміна порядку слів зі збереженням загальної структури речення та без посилання на джерело;
- копіювання великої кількості тексту або ідей із зазначенням посилань на джерело, що в сукупності складають більшу частину роботи [25].

Основні види плагіату: точне копіювання фрагментів без змін (Copy & Paste) і без належного бібліографічного оформлення; зміна порядку слів із збереженням загальної структури речення (із перестановкою слів, заміною літер, цифр); переклад з іншої мови; запозичення ідеї; самоплагіат.

Як уникнути плагіату:

1. Виконуйте власне дослідження самостійно.
2. Перед початком написання роботи визначте чітко завдання і план.
3. Систематизуйте наявну інформацію.
4. Завжди копіюйте назву сайту та повну назву джерел, з якими працюєте.
5. Дотримуйтесь правил цитування та оформлення списку використаних джерел.
6. Пам'ятайте, що особа, яка використовує твір, зобов'язана зазначити ім'я автора та джерело запозичення [ст. 444 Цивільного кодексу].

Програмні засоби виявлення плагіату

Програму перевірки унікальності тексту eTXT Антиплагіат (<https://www.etxt.ru/antiplagiat/>) можна скачати і встановити на комп'ютер безкоштовно. Он-лайн версія є платною. Програма дозволяє здійснювати перевірку текстових файлів формату .doc, .txt будь-якою мовою. Інтерфейс програми інтуїтивно зрозумілий. На сайті розробника містяться вказівки та інструкції щодо її використання. Текст перевіряється на наявність дослівних і смислових збігів. Програма підкреслює частини тексту, які були запозичені з інших джерел. У звіті є загальний показник унікальності всього тексту і список

доменів, на яких знайдені збіги із визначеною часткою співпадання по кожному домену [26].

Text.ru (<http://text.ru/>) – безкоштовний онлайн-сервіс перевірки тексту на унікальність, що дозволяє розпізнавати плагіат, навіть якщо у тексті було здійснено перестановку слів і фраз, змінено відмінки, часи та інші граматичні категорії слова та додані нові слова. На сайті розміщено поле для вводу тексту, що перевіряється, допустимий обсяг якого до 15 000 символів. Підсумковий звіт містить список доменів, на яких знайдені збіги, із визначеною їх часткою по кожному домену та загальним показником унікальності всього тексту [8].

Плагиата.НЕТ (<http://www.mywebs.ru/plagiatanet.html>) – безкоштовна програма для пошуку часткових або повних копій текстових документів в мережі Інтернет. Програма підтримує роботу з файлами у форматі .rtf і .txt. В підсумковому звіті відображаються всі інтернет-посилання на файли, з якими порівнювався заданий документ, та ступінь унікальності тексту у відсотках[8].

Сервіс Unichек (<https://unichек.com/uk-ua>) є платним. Програма дозволяє здійснювати перевірку текстових файлів формату .doc, .docx, .rtf, .txt, .odt, .html, .pdf, .ppt, .pptx, .zip будь-якою мовою. Область пошуку: мережа Інтернет та власна база закладу вищої освіти. В підсумковому звіті відображаються відсоток унікального тексту, посилання на джерела, розпізнає цитати різних стилів, перефразовані уривки, заміни символів, використання синонімів у запозиченому тексті. Сервіс успішно використовується 1100 університетами у 69 країнах світу [<https://unichек.com/uk-ua>]. Міністерство освіти і науки України уклало угоду про перевірку дисертаційних робіт із виробниками антиплагіатного програмного забезпечення Unichек.

Програма Anti-Plagiarism (http://ap.khnu.km.ua/index_ua.shtml) є розробкою Хмельницького національного університету. Використання програмного забезпечення платне. Система дозволяє здійснювати багатоваріантну перевірку текстових файлів формату .doc, .rtf, .pdf будь-якою мовою. На сайті розробника містяться вказівки та інструкції щодо використання. Область пошуку: мережа Інтернет та власна база закладу вищої освіти. Після перевірки тексту програма показує процент плагіату, відсоток помилок, список джерел знайдених збігів. Програму використовують 59 національних і 349 міжнародних університетів станом на 28.08.2019 [26].

Використання безкоштовних програм в Інтернеті з ненадійних джерел

- може бути ризикованим;
- такі програми можуть бути хижацькими і збирати тексти для використання у наукових роботах, які пишуться на замовлення;
- і потім плагіатором може бути оголошений справжній автор, у якого вкрали текст після завантаження на такий «хижацький» сайт [29].

Варто пам'ятати, що жодна система не може засвідчити чи є текст плагіатом насправді, чи ні. Говорити про оригінальність роботи лише після перевірки програмним забезпеченням, але без висновків компетентних експертів не є коректним. Програмна система показує наявність ознак плагіату згідно з перевіркою за заданими базами даних і не може засвідчити оригінальність. Тому повністю передати функції визначення оригінальності роботи на такі системи без залучення експертів не є оптимальним рішенням проблеми плагіату. Водночас зрозуміло, що найкращим оцінювачем на оригінальність і актуальність наукових і академічних робіт залишається експерт, тому що програмне забезпечення, якщо навіть і не знайшло ознак плагіату, не може визначити, наприклад, оригінальність та новизну ідей автора [1, с. 51].

III. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

З метою кращого засвоєння предмета здобувачами вищої освіти рекомендується систематично самостійно опрацьовувати теми, розглянуті на лекційних та лабораторних заняттях, вивчати основну і додаткову літературу, рекомендовану для вивчення курсу.

<i>№ з/п</i>	<i>Назва теми</i>	<i>К-ть год.</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
1.	Тема 1. Вища освіта сьогодні: будівництво стратегії власного життя	6
2.	Тема 2. Принципи та фундаментальні цінності академічної доброчесності	6
3.	Тема 3. Правові аспекти академічної доброчесності	5
4.	Тема 4. Плагіат. Запобігання академічного плагіату	5
	<i>Всього</i>	<i>22</i>

Питання для самостійного опрацювання вносяться до тестових запитань. Перевірка виконання здобувачами вищої освіти самостійного опрацювання тем здійснюється у ході виконання ними тестових завдань.

Для здійснення самоконтролю здобувачі вищої освіти можуть самостійно провести оцінювання рівня своїх знань, використовуючи запропоновані запитання.

Питання для самоконтролю

1. За якими формами здійснюється навчання в Академії?
2. Яких осіб називають здобувачі вищої освіти?
3. Який обсяг одного кредиту ECTS?

4. Надайте визначення терміну «вища освіта».
5. Що таке компетентність?
6. У чому полягає самостійна робота здобувача вищої освіти?
7. Що таке семестровий контроль?
8. Надайте визначення терміну «рівні освіти».
9. Що називають кредитом ECTS?
10. Яку установу називають закладом вищої освіти?
11. Надайте визначення терміну «академічна доброчесність».
12. Які фундаментальні цінності академічної доброчесності?
13. Що називають комітетом честі?
14. Надайте визначення терміну «академічний плагіат».
15. Академічна спільнота – що це?
16. Що таке самоплагіат?
17. Надайте визначення терміну «фабрикація».
18. Продовжте вислів «фальсифікація – це».
19. Що таке необ'єктивне оцінювання?
20. Які заходи з попередження недотримання правил академічної доброчесності в АПСВТ?
21. Яка академічна відповідальність здобувачів вищої освіти за порушення академічної доброчесності?
22. Назвіть обов'язки здобувача вищої освіти.
23. Які права особи, стосовно якої порушено питання про недотримання нею академічної доброчесності?
24. Продовжте вислів «Інтелектуальна власність – це право на».
25. З якого моменту виникає авторське право?
26. Хто є суб'єктами суміжних прав є?
27. Протягом якого терміну охороняються особисті немайнові права автора?
28. Який термін дії авторського права?
29. Хто є суб'єктами авторського права?
30. Протягом якого терміну охороняються особисті немайнові права автора?

IV. ФОРМИ КОНТРОЛЮ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Для діагностики знань використовується модульно-рейтингова система за 100-бальною шкалою оцінювання.

T1, T2 ... T4 – теми змістового модуля. Оцінка за диференційований залік обчислюється як сума оцінок за теми T1-T4.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Поточне тестування та самостійна робота				Сума
Змістовий модуль №1				
T1	T2	T3	T4	100
25	25	25	25	

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка за внутрішньою 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	Відмінно
80-89	B	Добре (дуже добре)
70-79	C	Добре
60-69	D	Задовільно
50-59	E	Задовільно (достатньо)
35-49	FX	Незадовільно (з можливістю повторного складання)
0-34	F	Незадовільно (з обов'язковим повторним вивченням дисципліни)

V. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених : кол. моногр. / за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. Дніпро : ДРІДУ НАДУ. 2017. 169 с.
2. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд «Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики»; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. К.; Таксон, 2016. 234 с.
3. Бухарестська декларація етичних цінностей і принципів вищої освіти в Європейському регіоні. 2004. URL: http://www.naric.kz/index.php?option=com_content&view=article&id=40--2004&catid=6-2011-06-04-17-13-03&Itemid=16&lang=en.htm (дата звернення: 30.08.2018).
4. Дитковская Л. А., Семьгина Т. В., Онищик Ю. В., Буяшенко В. В. Внедрение принципов академической честности как составляющая управления качеством образования в современном обществе. *Проблемы социально-ориентированного инновационного развития белорусского общества и профсоюзы: материалы XXIII Международной научно-практической конференции*, г. Гомель, 8 февраля 2019 г. / Гомельский

- филиал Международного университета «МИТСО»; под общ. ред. С.И. Ляха. Гомель: ОДО «Центр оперативной печати», 2019. С. 105-106.
5. Дітковська Л. А., Семигіна Т. В., Буяшенко В. В. Студенто-орієнтований підхід у формуванні академічної доброчесності в сучасному університеті. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. Серія Педагогічні науки.* № 8 (322), листопад 2018. Ч. 1. ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2018. С. 12-19.
 6. Дітковська Л. А. Навчання академічній доброчесності: новозеландські уроки для України // Здоров'я та суспільні виміри в академічному просторі та поза ним: Збірник матеріалів II наукової конференції (м. Київ, 23 травня 2018 р.) / Упор. М. Шевченко, Т. Степурко. Київ: Школа охорони здоров'я НАУКМА, 2018. С. 94-96.
 7. Кодекс етики Академії праці, соціальних відносин і туризму. URL: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Etychnyi%20kodeks_Academy.pdf (дата звернення: 30.08.2018).
 8. Лупаренко Л. А. Інструментарій виявлення плагіату у наукових роботах. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2014, Том 40, №2. С. 151-169.
 9. Оніщик Ю. Академічна доброчесність як основа сталого розвитку закладів вищої освіти. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму.* 2019. № 2. с. 8.
 10. Положення про академічну доброчесність в Академії праці, соціальних відносин і туризму. URL: <https://www.socosvita.kiev.ua/sites/all/themes/apsv/pologenja.pdf> (дата звернення: 31.08.2018).
 11. Положення про організацію освітнього процесу в Академії праці, соціальних відносин і туризму / уклад. Журавель Я. В., Карагодіна О. Г. заг. ред. Коваленка С. М. К.: АПСВТ, 2017. 125 с.
 12. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 № 3792-ХІІ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12> (дата звернення: 27.03.2018).
 13. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради України* від 19.09.2014. № 37-38. Ст. 2004. С. 2716.
 14. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-19. *Відомості Верховної Ради України* від 29.09.2017. № 38-39. С. 5. Ст. 380.
 15. Рекомендації щодо забезпечення принципів академічної доброчесності. Підкомісія 303 «Академічна доброчесність». Науково-методична комісія 15 з організаційно-методичного забезпечення вищої освіти. К.: Міністерство освіти і науки України, 2016. 24 с.
 16. Фундаментальні цінності академічної доброчесності. Міжнародний центр академічної доброчесності при Ратлендському інституті етики, Університет Клемсон в Південній Кароліні Fishman, 2012.

17. Хартія Університетів України «Академічні свободи, університетська автономія та освіта» *Сучасна українська політика*. Політики і політологи про неї. К., 2009. Вип. 16. С. 432-437.
18. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/stru> (дата звернення: 27.03.2018).
19. Цілі сталого розвитку: Україна. Національна доповідь. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. 2017. URL: http://un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf (дата звернення: 30.08.2018).
20. Щодо забезпечення академічної доброчесності у закладах вищої освіти. Лист МОН № 1/9-565 від 26.10.17 р. URL: <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/8150-> (дата звернення: 27.03.2018).

Додаткова

21. Гриневич Л. Пріоритетні напрями змін у вищій освіті на 2018-19 рр. 26 січня 2018 р. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/infographik/MON_prioritety_new.pdf (дата звернення: 30.08.2018).
22. Довідник з академічної доброчесності для школярів / уклад. М. В. Григор'єва, О. І. Крикова, С. Г. Певко; за заг. ред. О. О. Гужви. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. 64 с.
23. Етичний кодекс ученого України. Україна. Наука і культура. 2009. Вип. 35. С. 19-23.
24. Крок за кроком до нової академічної культури. URL: <http://saiup.org.ua/novyny/krok-za-krokom-novoyi-akademichnoyi-kultury> (дата звернення: 30.08.2018).
25. Berlinck R.G. S. The academic plagiarism and its punishments - a review. *Brazilian Journal of Pharmacognosy*. 2011. № 21(3). P. 365-372.
26. Ditkovska L. Detection of Academic Plagiarism as a Way to Ensure the University Education Quality. *Вісник Академії праці, соціальних відносин і туризму*. К.: Академія праці, соціальних відносин і туризму. № 2. 2017. С. 75-78.

Інформаційні ресурси

27. Академія праці, соціальних відносин і туризму : веб-сайт. URL: <https://www.socosvita.kiev.ua/> (дата звернення: 26.08.2018).
28. Аналітична довідка за результатами дослідження практик академічної доброчесності у вищих навчальних закладах України. Міністерство освіти і науки України, Інститут освітньої аналітики, 2016. Київ. URL: <http://www.shag.com.ua/analitichna-dovidka-za-rezuletatami-doslidjennya-praktik-akade.html> (дата звернення: 27.08.2018).

29. Аналітична записка: Академічна доброчесність. Аналітичний звіт та рекомендації / розроблено Єгорченко І., Серебряковим М. 30.09.2018. URL: <https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2018/10/Analitychna-zapyska-akademichna-dobrochesnist.pdf> (дата звернення: 28.08.2018).
30. Дроздов В. Як зробити освіту доброчесною? Досвід практик академічної доброчесності університетів США. URL: <https://saiup.org.ua/novyny/viktor-drozdov-yak-zrobyty-osvitu-dobrochesnoyu-dosvid-praktyk-akademichnoyi-dobrochesnosti-universytetiv-ssha/> (дата звернення: 21.08.2018).
31. Міністерство освіти і науки України : веб-сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua> (дата звернення: 25.08.2018).
32. Офіційне інтернет-представництво Президента України : веб-сайт. URL: <https://president.gov.ua/> (дата звернення: 22.08.2018).
33. Офіційний портал Верховної Ради України : веб-сайт. URL: <https://rada.gov.ua/> (дата звернення: 23.08.2018).
34. Проект сприяння академічній доброчесності в Україні : веб-сайт. URL: <https://saiup.org.ua/> (дата звернення: 25.08.2018).
35. Сацик В. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості освіти. URL: <http://education-ua.org.ua/articles/930-akademichna-dobrochesnist-mifichna-kontseptsiya-chi-dievij-instrument-zabezpechennya-yakosti-vishchoji-osviti> (дата звернення: 22.08.2018).
36. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України : веб-сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua> (дата звернення: 23.08.2018).
37. OECD Reviews of Integrity in Education: Ukraine 2017. URL: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264270664> (дата звернення: 21.08.2018).